
PESNIK IN HOMILET ANTON ŠERF KOT NOSILEC POZNIH RAZSVETLJENSKIH TOKOV V VZHODNOŠTAJERSKEM KNJIŽNOJEZIKOVNEM PROSTORU

Prispevek umešča pesnika in homileta Antona Šerfa med nosilce poznih razsvetljenjskih tokov v vzhodnoštajerskem knjižnojezikovnem prostoru v prvi polovici 19. stol. Predstavlja duhovne pobude in slovstvene zglede za nastanek njegovega slovstvenega dela ter odzive nanj v slovenski literarni zgodovini. Obravnava tematiko Šerfovih cerkvenih pridig in posvetnih pesmi ter razčlenjuje pesniško obliko.

1 Anton Šerf se je v zgodovino slovenskega knjižnega jezika zapisal kot najzvestejši in najdolgotrajnejši privrženec Petra Dajnka in njegove knjižnojezikovne norme. Dajnko je bil njegov vzornik, duhovni pobudnik in najboljši prijatelj (Škofijski arhiv Maribor: D 24/5), s svojim versko-moralističnim slovstvom pa tudi trden slovstveni zgled.

1.1 Šerfovo slovstveno delo ostaja vse do danes na samem robu zanimanja slovenskih literarnih raziskovalcev. Literarni zgodovinarji so mu skopo odmerjali prostor v svojih slovstvenih pregledih ali pa so ga celo popolnoma prezrli.¹

Prvi, ki je pisal o Šerfu, je bil verjetno Matija Čop, ko je v rokopisnem gradivu slovenske slovstvene zgodovine, ki ga je pošiljal Josefu Pavlu Šafařiku, omenil *Pad no zdig človeka*, edino do tedaj izdano Šerfovo delo. Šafařiku je posredoval tudi podatek, da je Šerf drugi naslednik Dajnka v uporabi novega črkopisa, in kot prvega, očitno po preverjenih informacijah, imenoval Vida Rižnerja (Slodnjak, Kos 1986: 231–233, 236–237). Šafařik se je v *Zgodovini južnoslovanskih književnosti* v celoti naslonil na Čopovo gradivo in ga uporabil nepredelanega in nedopolnjenega (1864: 46, 126). Julij Kleinmayr omenja Šerfa le kot pisca cerkvenih pridig brez navedbe naslovov njegovih del (1881: 76), Ivan Macun pa je v *Književni zgodovini Slovenskega štajerja* Šerfa, tako kot tudi ostale pisce Dajnkovega kroga, popolnoma spregledal (Macun 1883), in si s tem nakopal znane očitke Davorina Trstenjaka

¹ Tudi v najnovejših slovenskih literarnih zgodovinah (Kos 1987; Pogačnik 1998) ne najdemo omembe njegovega imena.

(1884: 57) ter Božidarja Flegeriča (1899: 68).² Josip Marn (1885: 26) je bil najbrž prvi, ki je objavil nekaj Šerfovih biografskih podatkov, ni pa mu uspelo zbrati popolnega bibliografskega gradiva; neznana (verjetno ne nevredna omembe) mu je ostala pesniška zbirka *Cvetenjak ali rožnjek*.

Vsa tri Šerfova dela, vključno s *Cvetenjakom*, je prvi navedel Janez Košan v razpravi o slovenski abecedni vojni (Košan 1890: 7), za njim pa Karol Glaser v *Zgodovini slovenskega slovstva* (Glaser 1895: 181–182; 1898: 458).³ Glaser je ponudil tudi nekaj biografskega gradiva in omenil vpliv zgodovinarja in jezikoslovca Alojza Pergerja na Šerfovo narodnopreredno dejavnost. Grafenauerjeva *Zgodovina novejšega slovenskega slovstva* (1909) ne vključuje Šerfovih del, v *Kratki zgodovini slovenskega slovstva* pa je Grafenauer, verjetno na podlagi ostre Kidričeve kritike (Kidrič 1978: 173–181), razširil svoj pregled s *Cvetenjakom*, Šerfa pa poleg Dajnka imenoval za najpomembnejšega pisca v dajncici (Grafenauer 1920: 133). France Kidrič v časovni okvir svoje slovstvene zgodovine, ki ga določa z izidom Pohlinove slovnice (1768) ter s smrtjo Žige Zoisa in Valentina Vodnika (1819), ni umestil, vendar ga omenja na dveh mestih: v sestavku o delovanju mariborske gimnazije (Kidrič 1938: 623) ter pri obravnavi Leopolda Volkmerja (Kidrič 1938: 688–689). Lino Legiša je nekoliko več pozornosti kot avtorji ostalih slovstvenih zgodovin namenil *Cvetenjaku* (Legiša 1959: 152),⁴ Šerfa pa omenil tudi kot pesnika Kmetijskih in rokodelskih novic (Legiša 1959: 173).⁵ Jože Pogačnik je bil s podatki skromnejši. Šerfa je omenil le kot enega Dajnkovih privrženecv, ki je v letih 1832–1839 objavljajl knjige v dajncici (Pogačnik 1969: 129). Nazadnje je o Šerfu in njegovem nabožnem slovstvu pisal Vinko Škafar v razpravi *Versko slovstvo v dajncici* (1999: 501–525).⁶ Šerfa obravnava v okviru vzhodnoštajerskih nabožnih piscev prve polovice 19. stol. (P. Dajnka, A. Laha, V. Rižnerja in M. Veršiča), katerih vrstno izredno bogata verska besedila, primerljiva tudi z verskim slovstvom v prekmurskem in osrednjeslovenskem knjižnem jeziku, so med katoliškimi Slovenci pokrila vse takratne potrebe za ljudsko in liturgično uporabo.⁷

1.2 Vprašanja umestitve Antona Šerfa v literarno obdobje literarni zgodovinarji niso reševali enotno. Tako sta npr. Ivan Grafenauer (1920: 133) in Lino Legiša (1959: 53, 152, 173) Šerfa glede na obdobje, v katerem je bil dejaven, upoštevala pri obravnavi romantike, Jože Pogačnik (1969: 129) pa ga je na podlagi stilnih oz. literarnih meril uvrstil v obdobje, ki ga je označil z nazivom klasicizem in predromantika. Najnovejša slovenska literarna zgodovina (Pogačnik 1998) je Šerfa iz obravnave izpustila in s tem pustila vprašanje odprto.

² Navedene razprave se je Flegerič lotil z namenom dopolniti Macunov literarnozgodovinski pregled s podatki o Davorinu Veršiču, Antonu Lahu, Vidu Rižnerju in Antonu Šerfu. O slednjem je posredoval nekaj osnovnih biografskih podatkov in poudaril vpliv Petra Dajnka na Šerfovo odločitev za slovensko pisanje.

³ Na navedeni strani navaja Šerfovo pesniško zbirko z netočnim naslovom *Cvetnjak*.

⁴ Tudi Legiša je prevzel napako v naslovu in zapisal *Cvetnjak*.

⁵ Šerf je v Kmetijskih in rokodelskih novicah objavil le eno pesem – Domorodcam. (Kmetijske in rokodelske novice (1845) 10. 1.)

⁶ Tudi Škafar je ponovil napako v naslovu Šerfove pesniške zbirke (*Cvetnjak*).

⁷ Šerfova dela vključuje tudi Simoničeva bibliografija (1903: 503), v bibliografijo slovenskih tiskov na avstrijskem Štajerskem pa sta jih uvrstila tudi Erik Prunč in Ludvik Karničar (1987: 89–90).

Slovenska književnost druge polovice 18. stol. s podaljški v prva desetletja 19. stol. je imela pred seboj sicer nekaj obetajočih literarnih nastavkov od baročnih mimo klasicističnih do predromantičnih (Paternu 1981: 8), ki pa zaradi slogovnega ustroja dobe, ki v ospredje ni postavljala umetniških funkcij, ampak praktične slovstvene, jezikoslovne in izobrazbene potrebe (Paternu 1979: 51), na podlagi katerih je povezovala nazorsko različne kroge od tradicionalnih katolikov mimo janzenistov do svobodoumnikov, niso dosegli polne stilne formacije in diferenciacije (Paternu 1979: 41–43). Zato so sodobni raziskovalci v poimenovanju tega obdobja pristali na kulturnozgodovinsko oznako razsvetljenstvo, znotraj le-te pa na razporejanje v posamezne literarnostilne usmeritve ali tokove (Paternu 1979: 51). Hkrati so glede na estetske nazore, zlasti pa na idejne in oblikovalne spremembe uvedli delitev razsvetljske dobe na etape, ki v zadnji oz. tretji fazi obsega tudi literarno dejavnost v obrobni slovenskih pokrajinah (Koruza 1979: 7–23). V skladu z njihovimi opažanji bi lahko v Šerfu videli nosilca poznih razsvetljskih (pretežno konzervativnih) tokov, ki so se iz kranjskega središča širili po slovenskem etničnem ozemlju še vse do srede 19. stol. (Kos 1986: 62).

2. Odločilni pomen za Šerfov narodnozavedni in posledično slovstveni razvoj gre pripisati njegovemu prvemu srečanju s Petrom Dajnkom. Leta 1816, ko je bilo Šerfu 18 let, je prišel Dajnko iz domače župnije Sv. Peter (Gornja Radgona) službovat v radgonsko župnijo, v katero spada tudi Šerfova rojstna vas Dedonci. Spoznal je jezikovne sposobnosti in prerodno vnemo mladega Šerfa ter pomembno vplival na njegovo odločitev za vpis v mariborsko klasično gimnazijo (SBL 3, 606), ki je v 19. stol. veljala za kulturno žarišče severne Slovenije (Šedivý 1966: 113–133). V kulturnem in narodnostno osveščenem okolju mlade mariborske inteligence je mogel Šerf dobiti prve pozitivne vzgibe za svoje kasnejše delovanje. Po končani gimnaziji ga je pot vodila na licej in študij teologije v škofijsko središče Gradec (Personalstand ... 1825–1828) in leta 1828 je bil posvečen v duhovnika (Škofijski arhiv Maribor: Duhovniki Š–Ž/4). Zavzeto in prizadevno dušnopastirsko delovanje, oplajano s široko teološko izobrazbo, je botrovalo njegovi odločitvi za nabožno pisanje. Pomembno duhovno oporo za svoje pridigarstvo je našel v avstrijski različici katoliškega razsvetljenstva, ki se je tako kot drugod po Avstrijskem tudi v slovenskih deželah razvila iz povezave razsvetljske miselnosti z ublaženim janzenizmom (Kos 1986: 46–47). Janzenizem se je kot cerkvena reformna struja (Gruden 1916: 191), ki je priznavala le to, kar je bilo za versko in nravno vzgojo ljudstva potrebno (Gruden 1916: 193), in je hotela čim prej preobraziti cerkveno življenje, moral za svoje namene posluževati predvsem prižnice in oznanjevanja božje besede (Gruden 1916: 183).⁸ Racionalizem jožefinskih cerkvenih reform, ki je visoke ideale nadomestil z realno, prakticistično skrbjo za vsakdan, je močno odseval celo v cerkveni arhitekturi. Zanos baroka se je počasi spustil na tla vsakdanjih želja in potreb, etičnih in vedenjskih norm ter utesnjenih moralnih nazorov, prestižne ambicije cerkvenih naročnikov, ki so kar tekmovali, kateri bo imenit-

⁸ Poleg cerkvene oblasti je duhovnikom vsebino pridig določevala tudi vlada. Izdanih je bilo mnogo odlokov, ki so zahtevali pridigati o cepljenju proti kozam, zatiranju hroščev, vojaških naborih in drugih za državo koristnih stvareh (Gruden 1916: 184). Šerf si je kot vdan katehet za zasluge pri propagandi za cepljenje proti črnim kozam pridobil celo pohvalo od državnih oblasti (Škofijski arhiv Maribor: D 21/9).

neje opremil svoje ali v oskrbo zaupane mu stavbe (Stopar 1998: 185), ter deželne stavbne mojstre in akademsko šolane arhitekta pa je zamenjalo tehnično šolano gradbeno uradništvo. Vpeto v številne gradbene predpise, ki so slabili ustvarjalno domišljijo, je ustvarilo enoten videz arhitekture po vsej monarhiji (Prelovšek 1998: 245). Arhitektura se je podredila miselnosti cesarskih inženirjev, ki so v skladu s čaščenjem Boga »v duhu in resnici« pri gradnji cerkva odklanjali vsak zunanji blišč in sijaj ter skrbeli le za to, da so postavili primerno prostorno ladjo z velikim oltarjem, korom in prižnico (Gruden 1916: 193–194).

Šerf se je mogel nasloniti tudi na že obstoječo pridigarstvo tradicijo pokrajine med Muro in Dravo. Duhovnikom ptujsko-ormoškega dela sekovske škofije je bila bržkone znana zbirka *Pabulum spirituale* (Hrana duhovna), ki jo je v letih 1718–1734 v petih zvezkih izdal kajkavski pisatelj Štefan Markovič (Škafar 1998: 279). V drugi polovici 18. stol. je na vzhodnem Štajerskem odzvanjalo ime Leopolda Volkmerja, ki je s svojim pridigarskim delom⁹ razširjal pomemben vpliv med štajerskimi rojaki in ga prenašal na svoje naslednike. V Šerfovem času so po Slovenskih goricah odmevale pridige Franca Cvetka, ki so bile tako sloveče, da so avtorju prinesle celo sloves slovenskega Cicerona (Slekovec 1906: 377),¹⁰ in Antona Krempla, ki je znal jedrnat in na poljuden način povezati cerkvene nauke z zgodovinskimi reminiscencami in domoljubno tendenco (Vrhovnik 1913: 51–62).

2.1 Šerfova prva zbirka pridig *Pad no zdig človeka* (Radgona 1832) vsebuje 7 govorov (za prvo, drugo, tretjo, četrto in peto postno nedeljo, cvetno nedeljo ter veliki petek), obsegajočih 8–16 strani. Izdaja ima cerkveno dovoljenje iz Gradca (*Z' dovoljenom naj Visevrednesega Knezoskofoskega Sekovskega Naredostva. V' Gradci 12. Kolomanseka 1831*). Veliko obširnejša je druga zbirka cerkvenih govorov *Predge na vse Nedele no Svetke* (Gradec 1835). Do zamisli o obsežnejši in kompleksnejši zbirki cerkvenih pridig je zelo verjetno prišlo že leta 1832, ko se je Šerf kot velikonedeljski kaplan ponovno srečal z Dajnkom (Škofijski arhiv Maribor: Duhovniki Š–Ž/4; D 24/5), ki je leto poprej postal župnik v Veliki Nedelji (SBL 1, 111). Dajnko je namreč v začetku tridesetih let 19. stol. v krčevitih prizadevanjih za dokončno legalizacijo pokrajinskega knjižnega jezika in svojega (nekoliko reformiranega) črkopisa (Rajh 1998: 13) zelo konkretno vplival na množenje vzhodnoštajerskega izdajateljskega opusa.

Zbirka sestoji iz dveh delov. Prvi del vsebuje 28 pridig (od prve adventne nedelje do šeste nedelje po veliki noči), drugi del pa 25 (od binškošne nedelje do zadnje nedelje po binškoštih). Pridige obsegajo 6–13, le ena 19 strani. Drugi zvezek se pričinja z Dajnkovo uvodno mislijo, da so pridige »lepi cvetni zbori naj svetesih navukov nasega Gospoda Jezusa Kristusa, blaxenih apostolov, ino cirkvenih oca-kov, pune svetega Duha ino močne človeki na podvucheje ino pokoro, na časno no večno srečo« (Šerf 1835: V). S tem delom so dobili vzhodnoštajerski duhovniki odličen pridigarski priročnik, ki je izšel komaj sedem let po Šerfovi duhovniški posvetitvi (Škafar 1999: 523).

⁹ Volkmerjevo rokopisno zapuščino hrani Univerzitetna knjižnica Maribor.

¹⁰ Žal se je po Cvetkovi smrti večina njegovih rokopisov izgubila. Le nekaj pridig se je ohranilo v zapuščini Cvetkovega nečaka Jožefa Kostanjevca.

Naslovi pridig poimenujejo priložnost, za katero je bila pridiga napisana (Na velki petek, Na cvetno nedelo, Na vyzemsko nedelo, Na belo ali 1. nedelo po Vyzmi, Na 2. nedelo po Vyzmi ...), in zelo verjetno je Šerf zapisane pridige tudi redno uporabljal ob določenih nedeljah in praznikih. Vsaka pridiga se pričinja z navedkom iz evangelija, ki ponazarja nauk in miselno podlago pridige. Vsebina pridig je tradicionalna: povezuje razmišljanja o smrti in večnosti, o grehu in pokori, o božji sodbi in usmiljenju, o večni kazni in odpuščanju, o pogubljenju in zveličanju. Vernikom podaja temeljne krščanske nauke, ki ponujajo vodila za tostransko življenje in najlepše obljube za onostranstvo. Pridige povezuje spomin na Kristusovo trpljenje in smrt, ki je pojmovana kot temelj upanja na zveličanje. Šerf opominja vernike na osnovne dolžnosti vsakega kristjana, kot so božja pokorščina, zakonska zvestoba, ljubezen do bližnjega, ubogljivost in ponižnost do nadrejenih, prijaznost in pravičnost do podrejenih. Opozarja na zmernost in treznost ter svari pred skušnjavo. Pravo veselje in mir srca utemeljuje z resnico in pravičnostjo. Opozarja, da grešno življenje prinaša nemirno vest, nesrečno smrt in težko sodbo. Grešnike spodbuja k spovedi in pokori ter poudarja, da je mogoče s poboljšanim življenjem, pogosto molitvijo in prošnjo za odpuščanje ponovno najti pot k Bogu. Čistost duše in ponižno srce, ki zna odpuščati, ki ljubi Boga čez vse in mu zvesto služi, pojmuje kot jamstvo za tostransko in onostransko srečo. Nenehno poudarja, da potrpežljivost v trpljenju in težavah vodi do zveličanja, večnega veselja, najpopolnejšega počitka med svetniki in angeli.

Dober poznavalec slovenskega cerkvenega govorništva Anton Medved je o Šerfu zapisal, da »je bil vrlo nadárjen duhovnik in odličén cerkveni govornik« (1907: 65). Njegove pridige je prišteval »med najboljše proizvode v slovenskem propovedništvu« in sodil o njih, da »so pravi biseri naše homiletike« (1907: 66).

2.2 Pridigarski nagovorni ton je zaznati tudi v Šerfovi zbirki posvetnih pesmi *Cvetenjak ali rožnjek cveteči mladosti vsajen* (Radgona 1839), ki izkazuje nadaljevanje štajerske pesniške tradicije Leopolda Volkmerja in Petra Dajnka. Šerf ne sledi več Volkmerjevi v baročno pesništvo zazrti idilični poeziji in »hvali kmečkega stanu«, ampak se naslanja na vzorce Volkmerjeve in Dajnkove¹¹ razsvetljenskodidaktične, verskovzgojno naravnane in v moralni nauk usmerjene poezije.¹² V ugotovitvah, da je Šerfovo poznavanje slovenske slovstvene ustvarjalnosti presegalo pokrajinske okvire, nas v svojih spisih vodi France Kidrič, ki v zbirki prepozna vplive *Krajnske čbelice* (Kidrič 1978: 181).

Šerf si je delo zamislil kot almanah, ki bi izhajal leto za letom, toda izdal je le »pervo gredico« (Gspan 1979: 440). Zbirka obsega 11 najverjetneje izvornih (Ilešič 1901: 357–358; Šlebinger 1901: 120–125) in 4 iz nemščine prevedene pesmi. Ob nemških prevodih Šerf ne navaja avtorja izvornika, Janko Glazer (Glaser 1930: 104–105) pa ugotavlja, da gre v treh (Sveti Martin, Lelje no roxe, Vodena roxa) za prevod nabožnovzgojnih pesmi bavarskega duhovnika in književnika Krištofa Schmida.

¹¹ O Šerfovem gledovanju pri Dajnkovem pesništvu piše tudi Anton Slodnjak (Slodnjak 1968: 10).

¹² O značilnostih Volkmerjevega in Dajnkovega pesništva prim. Potrata (1994, 1998: 297–305).

Že naslov zbirke (*Cvetenjak ali rožnjek cveteči mladosti vsajen*) nakazuje, da so pesmi namenjene mlademu bralcu in vzgoji lepše mladosti. Na začetek je postavljen moto, v katerem je ujeta vsebinska poanta zbirke: »*Lybezniva čerstva mladost! / Roxe sejo tvoja radost; / Roxnek je gledalo kreposti, / Vse devičje čiste lepsti!*« (Šerf 1839: 2). Pesmi svarijo pred skušnjavo in slabostmi, kot so prevzetnost, nevaležnost, neposlušnost, skopost, prevara. Sreča je utemeljena s skrbnostjo in delavnostjo, prijateljstvo in prijaznost bogatita medčloveške odnose. Življenje je trenutek minljivosti. S ponižnostjo, pobožnostjo, zvestobo, čistostjo in nedolžnostjo kot vrhom kreposti sledimo temeljnim krščanskim vrednotam, ki vodijo k božji ljubezni, odrešitvi duše in darovom onostranstva.

Neposreden vpliv Volkmerjevih pesmi¹³ je že na prvi pogled opazen v dvodelnosti naslovov, ki tako kot pri Volkmerju označujejo nosilca zgodbene prispele (npr. Sirotica – Čelica) in so dosledno uporabljeni v vseh Šerfovih izvirnih pesmih, razen v Predcvetu (uvodni pesmi).

Izrazite so prispele iz živalsko-rastlinskega sveta, ki vodijo v izpeljavo versko-vzgojnih naukov. Mravlje (Roxa prijateljstva – Mravljenek) in čebele (Sirotica – Čelica) so prispele pridnosti, marljivosti in discipliniranosti; mravljišče in panj sta podobi organizirane in smotno urejene družbe, ki se ravna po strogih pravilih. Neutrudna in skrbna čebela, podrejena volji človeka, kot je človek podrejen volji Boga, se s svojimi krili dviguje visoko v nebo. Kot animatorka med nebom in zemljo simbolizira življenjsko načelo in materializira dušo (Chevalier, Gheerbrant 1995: 81). Cvetni prah sublimira v med, ki je zaradi svoje zlato rumene barve povezan z nesmrtnostjo. Primerljiv je z božjimi nauki, ker očiščuje in ohranja (Chevalier, Gheerbrant 1995: 349). Kot prispele verskomoralnih vrednot vzcvitajo rože v cvetličnem vrtu (Predcvet). Posebno mesto ima lilija kot simbol čistosti, nedolžnosti, devišva (Chevalier, Gheerbrant 1995: 316) (Predcvet, Lelja – Denica, Lelje no roxe). Čutnoestetska doživetja, porajajoča se iz čutne lepote cvetja, ponazarja lepota primera ob rožnih izhodiščih (»*Si lepa, kak lelja, neduxna deklia! / Si lepi, kak roxa, neduxen hlapčič!*«, Predcvet). Verskovzgojne vrednote ponazarjajo epiteti, ki poudarjajo kreposti mladega človeka (»*neduxna devica*«, »*neduxen hlapčič*«, Predcvet; »*verli ino maren solar*«, Nepozabnica – Dobroten stol; »*zvesta stvar*«, Zvesta stvar), odsevajo pa tudi v simboliki barvne epitetoneze, ki je opazna zlasti v Predcvetu. Bela barva je barva prvobitne čistosti (Chevalier, Gheerbrant 1995: 53) (»*belička lelja te čisto na vyči*«, Predcvet), nedolžnost belega dopolnjuje pravičnost zelenega (Chevalier, Gheerbrant 1995: 695) (»*Se skerbi da čisto na sveti xivis, / Da venec zeleni lepo obderxis*«, Predcvet). Rdeča barva opozarja na obvladovanje sensualnosti (Chevalier, Gheerbrant 1995: 505) (»*sipek ardevi neduxnost guchi*«, Predcvet). Rumena in zlata sta barvi vere, večnosti, nesmrtnosti (Chevalier, Gheerbrant 1995: 520) (»*Ponixnost vyčijo te xuti poklonci*«, »*Te mladost, oblajijo v' zlate okepe*«, Predcvet). Skupina epitetov izvira iz svetopisemskega izhodiščnega območja (»*boxji dar*«, »*nebni dar*«, Germ ma vyha – Prosec; »*boxji časti*«, Sveti Martin). Pogosti so epiteti za izražanje lepega (»*Sirotica lepa*«, »*roxice lepe*«,

¹³ Kidrič poroča, da je Šerf razpolagal s prepisi nekaterih Volkmerjevih pesmi in zanje zlagal tudi naprave (Kidrič 1938: 688–689).

Predcvet; »lepa lelja«, Lelja – Denica; »lepo Sestrico«, Roxa prijateljstva – Mravljinek; »lepi zeleni no roxnati pert«, Roxa dobrotnosti – Senca). Opazni so metaforični senzualni epiteti (»sladko občytje«, »sladek hladitek«, Roxa dobrotnosti – Senca).

Dokaj pogoste so v pesmih poosebitve (»Naj veter sovraxen ti rox nezapravi«, Predcvet; »Veter jo vterga«, Cvet preminounosti – Kapla no roxica; »Veselje mi v' vyho sepevek«, Roxa dobrotnosti – Senca).

Med retoričnimi figurami so opazne anafora (»Natergaj si kitico roxic kreposti, / Natergaj si cvetja vse prave mudrosti«, Predcvet; »Majo vsel' lepi svoj red; / Majo povsod lepo snaxnost, / Majo marlivost le vso«, Roxa prijateljstva – Mravljinek), apostrofa (»Denica zlata, / Svepeč xarnata; / Nam zgodja stajas, / Od jytra shajas!«, Lelja – Denica) in eksklamacija (»O mati lyblena!«, Roxa – Pasterinka; »O zlata no hladnasta senca!«, Roxa dobrotnosti – Senca).

Od 6 do 116 verzov obsegajoče pesmi so členjene na kitice, med katerimi so najpogostejše štiri- in šestvrstičnice. Pesniku lahko upravičeno poočitamo gostobesednost, saj več kot dve tretjini pesmi presega 30 verzov. Prevladujejo šest- in osemzložni verzi; šesterci so najpogosteje realizirani kot tritopični trohejski ali dvostopični amfibraški verzi, osmerci pa kot četverostopični trohejski verzi. Praviloma ni kratkih in dolgih stopic v enem verzu, izjema je pesem Cvet preminounosti – Kapla no roxica s katalektičnim daktilsko-trohejskim verzom. Rima je v šestih pesmih zaporedna (od tega v dveh nakopičena), v petih zapletena, v treh prestopna in v eni pretrgana. Ker se v kiticah menjujejo akatalektični in katalektični ali (redkeje) akatalektični in hiperkatalektični verzi, se v verzem izgledu menjujejo krepke in šibke rime.¹⁴ Moške rime so realizirane z glavnim, glavnim in stranskim ali z golj s stranskim poudarkom (Merhar 1966: 218–225).¹⁵

Šerf je v pesniško zbirko vključil tudi 20 epigramov (Dobrodyseji klinici), po zgledu Dajnkove slovnice in njegovih *Posvetnih pesmi* (1827) pa ji je dodal še 41 pregovorov (Modrice ostrogonate), 10 ugank (Bumbleki ali bati) in 50 rimanih pregovorov (Cvetje mudrosti).

Na popolnoma novo tematsko področje je Šerf posegel z domoljubno pesmijo Domorodcam, ki jo je objavil v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* leta 1845. Pesem ima narodnoprerodno tendenco, oblikovno pa je zgrajena iz dveh štirivrstičnic, v katerih se menjujejo jambski deseterci in deveterci. Menjajoči se šibki in krepki verzni izgledu oblikujejo prestopno rimo.

Literarne zgodovinarje so pri presojanju vrednosti Šerfove verzifikacije spremljali številni pomisleki. Fran Ilešič je o edini Šerfovi pesniški zbirki zapisal, da vsebuje »primeroma dosti domačega, a zato malo poetičnega blaga« (1901: 357). Janko Šlebinger je menil, da je bil Šerf »za svojo dobo spreten verzifikator«, da pa »narod-

¹⁴ Menjavanje krepkih in šibkih rim na koncu verzov je značilno tudi za Volkmerjevo verzifikacijo (Potrata 1994).

¹⁵ Npopolna moška rima je pogost pojav tudi v Volkmerjevi (Potrata 1994) in Dajnkovi (Potrata 1998: 297–305) verzifikaciji.

nega tona ni znal zadeti kakor Volkmer in celo Danjko« (1901: 125). Po mnenju Franceta Kidriča je Šerfova verzifikacija vredna omembe (1978: 181), vendar po estetski vrednosti neprimerljiva s Prešernovo (Kidrič 1978: 283). Janko Glazer je prevzel Šlebingerjevo sodbo, da je bil Šerf dokaj spreten verzifikator, in jo nadgradil z ugotovitvami, da je imel smisel za pesniško obliko, zlasti za ritem, da pa mu je primanjkovalo »čuta za pravi pesniški izraz, vsled česar se njegova beseda glasi na mnogih mestih prozaično« (Glaser 1930: 105). Lino Legiša v Šerfovih versko-vzgojnih pesmih ni videl pesniške pridobitve (1959: 12), izrazito odklonilno stališče do Šerfa pa je z oznakami, da Šerf v »izvirnih didaktičnih in pripovednih verzih ni znal obuditi pesniškega duha« in da mu tudi »prevodi iz nemščine /.../ niso uspeli«, zavzel Alfonz Gspan (1979: 55).

Kljub takim odklonilnim pogledom literarnih zgodovinarjev je na Šerfa vendarle potrebno gledati z očmi, ki vidijo literarno in jezikovno izobraženega, slovenstvu predanega duhovnika, ki je v prvi polovici 19. stol. v obrobni slovenski pokrajini z nemškimi deželni središčem ter verigo nemških trgov in mest v pokrajinski jezikovni različici, deloma približani osrednjeslovenski, zavestno nadaljeval posvetno verzifikacijo severovzhodne Slovenije, prizadevajoč si doseči književni standard svojih vzornikov.

Viri

- Šerf, A., 1832: *Pad no zdig človeka*. Radgona.
 Šerf, A., 1835: *Predge na vse Nedele no Svetke*. Gradec.
 Šerf, A., 1839: *Cvetenjak ali rožnjek cveteči mladosti vsajen, prva gredica*. Radgona.
 Škofijski arhiv Maribor: Duhovniki Š-Ž/4; D 24/5.

Literatura

- Chevalier, J., Gheerbrant, A., 1995: *Slovar simbolov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
 Čeh, J., 2001: *Metaforika v Cankarjevi kratki pripovedni prozi*. Maribor: Zora.
 Flegerič, B., 1899: Ivan Macun. *Dom in svet*. 68.
 Glaser, J., 1930: Literarne predloge in paralele. *Časopis za zgodovino in narodopisje*. 98–105.
 Glaser, K., 1895: *Zgodovina slovenskega slovstva. II. zvezek*. Ljubljana: Slovenska matica.
 Glaser, K., 1898: *Zgodovina slovenskega slovstva. IV. zvezek*. Ljubljana: Slovenska matica.
 Grafenauer, I., 1909: *Zgodovina novejšega slovenskega slovstva I*. Ljubljana: Katoliška bukvarna.
 Grafenauer, I., 1920: *Kratka zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
 Gruden, J., 1916: Janzenizem v našem kulturnem življenju. *Čas* 10. 177–194.

- Gspan, A., 1979: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja. II. knjiga*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Ilešič, F., 1901: Početki naše književnosti za mladino. *Popotnik*. 357–358.
- Kidrič, F., 1938: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Kidrič, F., 1978: *Izbrani spisi III*. Ljubljana: SAZU.
- Kleinmayr, J., 1881: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Celovec.
- Koruza, J., 1979: Konstituiranje posvetne književnosti in njenih žanrov. Paternu, B. (ur.): *Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 1*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 7–25.
- Kos, J., 1986: *Razsvetljenje*. Ljubljana: DZS.
- Kos, J., 1987: *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Košan, J., 1890: Slovenischer ABC-Streit. *Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasium in Marburg*.
- Legiša, L., 1959: *Zgodovina slovenskega slovstva 2*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Macun, I., 1883: *Književna zgodovina Slovenskega Štajerja*. Gradec.
- Marn, J., 1885: *Jezičnik XXIII*. Ljubljana.
- Medved, A., 1907: Zgodovina slovenskega cerkvenega govorništva. *Voditelj v bogoslovnih vedah*. 65–66.
- Merhar, B., 1966: Še kaj o slovenski rimi. *Jezičnik in slovstvo 7*. 218–225.
- Paternu, B., 1979: Problem literarnostilne diferenciacije v slovenski književnosti razsvetljenstva. Paternu, B. (ur.): *Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 1*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 37–56.
- Paternu, B., 1981: Konstituiranje slovenske poezije. Paternu, B. (ur.): *Obdobje romantike v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 2*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 7–28.
- Personalstand der Sekular und Regular Weistlichkeit des Bisthums Seckau in Steyermark 1825–1828*.
- Pogačnik, J., 1969: *Zgodovina slovenskega slovstva 2*. Maribor: Obzorja.
- Pogačnik, J., 1998: *Slovenska književnost I*. Ljubljana: DZS.
- Potrata, M., 1994: *Pesništvo Leopolda Volkmerja*. Maribor: Kulturni forum.
- Potrata, M., 1998: Dajnkove posvetne pesmi. Jesenšek, M., Rajh, B., (ur.): *Dajnkov zbornik*. Maribor: Zora. 297–305.
- Prelovšek, D., 1998: Stavbarstvo 19. stoletja in iskanje narodne identitete. *Umetnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 245–261.
- Prunč, E., Karničar, L., 1987: *Materialen zur Geschichte der Slawistik in der Steiermark*. Gradec.
- Rajh, B., 1998: Peter Dajnko kot predstavnik vzhodnoštajerskega razsvetljenstva. Jesenšek, M.,

- Rajh, B., (ur.): *Dajnkov zbornik*. Maribor: Zora. 11–26.
- SBL 1*. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka. 111.
- SBL 3*. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka. 606.
- Simonič, F., 1903: *Slovenska bibliografija*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Slekovec, M., 1906: Ljutomerski dušni pastirji. *Voditelj v bogoslovnih vedah*. 377.
- Slodnjak, A., 1968: Slovstveni in narodnoprerodni tokovi v severovzhodni Sloveniji v 19. stoletju. *IV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana. 1–25.
- Slodnjak, A., Kos, J., 1986: *Pisma Matija Čopa. Prva knjiga*. Ljubljana: SAZU.
- Stopar, I., 1998: Likovno snovanje v 19. stoletju. *Umetnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 185–215.
- Šafařík, P. J., 1864: *Geschichte der südslawischen Literatur*. Prag.
- Šedivý, J., 1966: Iz zgodovine mariborske klasične gimnazije. *ČZN*. 113–133.
- Škafar, V., 1998: Nabožno slovstvo Petra Dajnka. Jesenšek, M., Rajh, B., (ur.): *Dajnkov zbornik*. Maribor: Zora. 275–295.
- Škafar, V., 1999: Versko slovstvo v dajnci. *Bogoslovni vestnik*. 501–525.
- Šlebinger, J., 1901: Književni drobiž iz l. 1839. *Zbornik Matice slovenske*. 120–125.
- Trstenjak, D., 1884: Alois Perger. *Kres*. 57.
- Vrhovnik, I., 1913: Iz zapuščine Antona Krempla. *Voditelj v bogoslovnih vedah*. 51–62.